Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnan istuntoon 11.10.2024

HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Aalto-yliopiston lausunto tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnasta talousarvioesityksessä

Aalto-yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi 2025, ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Yleistä

Hallitus esittää tutkimus- ja kehittämisrahoituksen korottamista n. 280 miljoonalla eurolla vuoden 2025 talousarviossa verrattuna kuluvan vuoden tasoon. Esitys noudattaa voimassa olevaa lakia valtion tutkimus- ja kehittämisrahoituksesta vuosina 2024–2030 (20.12.2022/1092). Lain mukaisesti Suomi tavoittelee T&K-menojen neljän prosentin osuutta bruttokansantuotteesta vuoteen 2030 mennessä.

Lain mukaisen T&K-rahoituksen kasvattamisen voidaan olettaa parantavan tuottavuutta, kun rahoitus suunnataan oikein. Tuottavuuden parantumista pidetään keskeisenä talouskasvun lähteenä, ja kestävä talouskasvu mahdollistaa hyvinvoinnin lisäämisen yhteiskunnassa.[1] Tuottavuuden kasvu on inhimillisen toiminnan tulosta: uudet ideat, teknologiat ja innovaatiot syntyvät ihmisen kekseliäisyyden ansiosta.

OECD on todennut, että Suomen TKI-järjestelmä keskittyy liiaksi olemassa olevien tuotteiden ja palvelujen inkrementaaliseen kehittämiseen, kun painopisteen pitäisi olla aidosti uusien, radikaalienkin ideoiden ja innovaatioiden kehittämisessä.[2] Jotta kehityksen suunta saataisiin käännettyä, ihmisten kekseliäisyyttä olisi kyettävä kaikin tavoin edistämään.

Tuottavuuden kasvattaminen, kestävä talouskasvu, hyvinvoinnin lisääminen ja kaksoissiirtymään vastaaminen edellyttävät julkisen rahoituksen käyttämistä tavalla, joka edistää korkealaatuista, laveasti

hyödynnettävissä olevaa tutkimusta, tiedon läikkymistä ja osaamisen siirtymistä yhteiskunnassa mahdollisimman laajasti. Vaikuttava innovaatiopolitiikka huomioi myös muut kuin kapeasti sen alle kuuluvat politiikkatoimet, esimerkiksi koulutuspolitiikan. Tavoitteena tulee olla julkisten panostusten yhteiskunnallinen tuotto. **Innovaatiotaloustieteellisen näkemyksen mukaan julkinen T&K-rahoitus on vaikuttavimmillaan, kun sitä suunnataan markkinoista kauempana olevaan toimintaan sekä koulutukseen ja perustutkimukseen**.[3]

Samalla on muistettava, että tieteellinen tutkimus ja siihen perustuvan ylimmän koulutuksen ensisijainen tehtävä on lisätä tietoa ja ymmärrystä. Ne ovat tärkeitä arvoja sivistyneessä yhteiskunnassa ja erityisen tärkeitä aikana, jolloin yhteiskunnat kohtaavat vakavia demokratiaa ja elinympäristöjä heikentäviä uhkia.

Yliopistot

Yliopistojen resurssointi on avainkysymys koko TKI-järjestelmän kestävyyden näkökulmasta. Tieteellinen tutkimus on välttämätön edellytys kehittämis- ja innovaatiotoiminnalle.

Innovaatiotaloustieteellisen tutkimuksen mukaan panostaminen ainoastaan yksityisen sektorin tutkimukseen voi olla tehotonta ja johtaa talouden alisuoriutumiseen. Julkisista varoista ei kannata tukea tehotonta toimintaa, eikä toimintaa, jota tehtäisiin joka tapauksessa yksityisin varoin. Sitä vastoin, kun julkinen tutkimusjärjestelmä tuottaa tietoa, yksityiset yritykset voivat rakentaa tämän tiedon päälle ja tuottaa vaikuttavia sovellutuksia, myös yhteistyössä tutkimusorganisaatioiden kanssa. Tutkijat ovat suositelleet perustutkimuksen rahoittamista innovaatiopoliittisena toimenpiteenä.[4]

Tohtorikoulutuspilotti, johon on varattu 86 milj. euroa vuoden 2025 budjettiesityksessä, on merkittävä panostus yliopistokoulutukseen, jonka seurauksena TKI-työhön kykenevien, korkeasti koulutettujen henkilöiden määrä kasvaa. Tämä on koko TKI-järjestelmän kannalta tärkeä panostus, ja tohtoripilottien hakijamäärät (n. 10 000 hakijaa 1000:tta opiskelupaikkaa kohden) osoittavat tällaiselle toiminnalle olevan kysyntää. Arvioiden mukaan tutkimus- ja kehittämistehtäviin tarvitaan vuosina 2024–2030 vuosittain 2000 uutta tohtoria.

Pilotin jälkeen yliopistojen reaalinen valtionrahoitus kääntyy kuitenkin jälleen laskuun. Yliopistojen perusrahoitus inflaatio huomioiden on laskenut viidenneksellä verrattuna tilanteeseen runsaat kymmenen vuotta sitten. Maisterintutkintoa kohden laskettuna reaalirahoitus on laskenut kolmanneksella.

Yliopistojen rahoitus perustuu huomattavilta osin määräaikaiseen hankerahoitukseen ja on siten ennakoimatonta ja tempoilevaa. Tämä on juuri se tilanne, joka parlamentaarisella sitoutumisella T&K-rahoitukseen piti välttää. Ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys ovat parlamentaarisen työryhmän päättämiä TKI-järjestelmämme periaatteita, jotka

eivät nyt kuitenkaan yliopistojen kohdalla näytä toteutuvan. Parlamentaarinen TKI-työryhmä on linjannut, että yliopistojen valtionrahoitusta tulee nostaa. Näin turvattaisiin tutkimustoiminta myös koulutuksen tueksi. Yliopistojen suoraa perusrahoitusta tulee nostaa parlamentaarisen työryhmän linjauksen mukaisesti.

Koulutuksen merkitys innovaatiotoiminnalle

Yliopistojen pitkäjänteinen rahoittaminen on tärkeää siksikin, että osaajapula on todettu useissa asiantuntijaraporteissa TKI-toiminnan pullonkaulaksi.[567] Tiedämme lisäksi, että Suomen nuoren ikäluokan koulutustaso on jäänyt OECD:n keskiarvon alle. Suomessa vain 40 prosenttia nuoresta ikäluokasta on suorittanut korkea-asteen tutkinnon, kun johtavissa maissa osuus on jopa yli 60 prosenttia.

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa tunnistetaan osaajapulan ja T&K-toiminnan onnistumisen kohtalonyhteys ja linjataan, että ”erityisesti alkuvaiheessa rahoituksella varmistetaan TKI-osaajien kouluttaminen ja huolehditaan korkeakoulujen perusrahoituksesta”. Tästä huolimatta talousarvioesityksessä ei osoiteta resursseja koulutustason nostamiseen eikä yliopistojen perusrahoitukseen.

Koulutustason nosto ja osaajapulaan vastaaminen edellyttäisivät erillisiä toimia, sillä T&K-rahoituksella ei voi suoraan rahoittaa koulutusta (pl. tohtorikoulutus). Hallituksen seuraava puoliväliriihi olisi luonteva paikka aloittaa työ parlamentaarisen sovun löytämiseksi koulutustason nostamisesta samaan tapaan, kuin edellisellä vaalikaudella löydettiin sopu T&K-rahoituksesta.

T&K-rahoitus

Hallituksen esitys vuoden 2025 talousarvioksi noudattaa pääpiirteissään valtion julkisen talouden suunnitelmia 2024–2027 ja 2025–2028. Aalto-yliopisto tukee Suomen Akatemian ja Business Finlandin rahoitusvaltuuksien nostamista. Huomautamme kuitenkin, että edellä esittämämme taloustieteellisen näkemyksen perusteella järkevämpää olisi vahvistaa Suomen Akatemian rahoitusvaltuutta suhteessa enemmän kuin Business Finlandin rahoitusvaltuutta. Erittäin korkealaatuiseksi arvioitua tutkimusta jää rahoittamatta Suomen Akatemian tutkimusvaltuuden niukkuuden vuoksi. Tämä vaikuttaa myös tutkimushankkeiden mahdollisuuksiin kerätä riittävät meriitit EU-rahoitushauissa menestymiseen. Suomen Akatemian rahoittama tutkimus perustuu tieteellisesti korkealaatuiseen tutkimukseen, jonka läikkymisvaikutukset yhteiskuntaan laajemmin ja pitkällä aikajänteellä ovat merkittävät. Suomen Akatemia rahoittaa myös koko tutkimusjärjestelmän kannalta keskeisiä tutkimuksen infrastruktuureja.

Business Finlandin rahoitusvaltuuden osalta tärkeää on, että suuri osa rahoituksesta ohjataan yliopistojen ja yritysten yhteistyöhön. Business Finlandin rahoitus tutkimusorganisaatioille laski 40 prosentilla vuodesta 2011 vuoteen 2019. Tällä on ollut suora vaikutus yliopistojen yritysyhteistyöhön.

Kannatamme lämpimästi Business Finlandin uutta 9 miljoonan euron rahoitusinstrumenttia luoville aloille. Innovaatiot on ymmärrettävä laajasti ja vältettävä niiden typistämistä teknologisiksi keksinnöiksi. Luovuus edistää tuottavuutta, kun ideoiden, tuotteiden ja prosessien kehittämisen kautta löydetään tehokkaampia tapoja tehdä asioita. Uusi rahoitusinstrumentti edistää luovaa toimintakulttuuria ja luovuuden ympärille kehittyvää ekosysteemitoimintaa.

Kiinnitämme huomiota siihen, että talousarvioesityksessä esitetään Suomen Akatemian toimintamenojen supistamista 0,6 miljoonalla eurolla ja Business Finlandin toimintamenojen supistamista 5,7 miljoonalla eurolla. Huomioiden molempien rahoittajaorganisaatioiden kasvavat rahoitusvaltuudet, on ensiarvoisen tärkeää huolehtia myös rahoituspäätöksiä valmistelevien virastojen toimintakyvystä. Vuonna 2022 julkaistun arvioinnin mukaan Suomen Akatemia toimii kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellisen niukoilla resursseilla[8].

EU-projektien vastinrahoitus on tärkeä panostus korkeakouluihin ja tutkimuslaitoksiin, ja mahdollistaa EU-rahoituksen kotiuttamisen entistä tehokkaammin. Suomi on EU:n puiteohjelmarahoituksen nettosaaja. Jatkossakin on tärkeää, että EU-vastinrahoituksen allokointi korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille perustuu pääasiassa menestykseen EU:n puiteohjelmahaussa.

---

[1] Ks. Pohjola, Matti, *Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja – Yritykset – 2020:5. [Linkki]
[2] OECD Reviews of Innovation Policy: Finland 2017. [Linkki]
[3] Hyytinen, Ari, Tuomas Takalo & Otto Toivanen, Julkinen TKI-rahoitus tulee suunnata harkiten – mieluiten koulutukseen ja perustutkimukseen. *T&Y-lehti* 2:2024. [Linkki]
[4] Akcigit, Ufuk, Douglas Hanley & Nicolas Serrano-Velarde, Back to basics: Basic Research Spillovers, Innovation Policy and Growth. *Review of Economic Studies*, 2021, 88(1): 1–43. [Linkki]
[5] Ks. Heli Koski et al, *Yritysten tuottavuuserot ja tuottavuuden eturintama*, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:42. [Linkki]
[6]Erkki Ormala, *Suomen kilpailukyvyn ja talouskasvun turvaaminen 2020-luvulla*, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja – Yritykset – 1/2019. [Linkki]
[7] Matti Pohjola, *Teknologia, investoinnit, rakennemuutos ja tuottavuus – Suomi kansainvälisessä vertailussa*, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja – Yritykset – 2020:5. [Linkki]
[8] Arnold, Erik et al, *Evaluation of the Academy of Finland*. Publication of the Ministry of Education and Culture: 2022:7. [Linkki]